

## פסח

### שאלות

#### הפוך בה והפוך בה

בענייני החג

1. חג הפסח חל בין:
  - א. ארבעה עשר בניסן - כ"א בניסן.
  - ב. חמישה עשר בניסן - כ"א בניסן.
  - ג. חמישה עשר בניסן - כ"ב בניסן.
  - ד. שום תשובה מהנ"ל אינה נכונה.
2. את קורבן הפסח מתחילים לשחוט:
  - א. אור לארבעה עשר בניסן.
  - ב. ביום ארבעה עשר בניסן החל מזריחת החמה.
  - ג. ביום ארבעה עשר בניסן אחרי הצהריים.
  - ד. אור לחמישה עשר בניסן מהשקיעה.
3. אדם טהור רוצה לאכול מקורבן פסח, שנשחט כדת וכדין בזמן שבית המקדש קיים, אך אינו רשאי לעשות כן. מדוע?
4. לנוכח ריבוי הקהל שבא לבית המקדש להקריב קורבן פסח, חילקו אותו לשלוש קבוצות ("כיתות"). חלוקה זו היתה על פי אמת מידה של:

- א. סדר הגעת האנשים למקום.
  - ב. כהנים לויים וישראלים.
  - ג. אותיות הא"ב של שמות הנוכחים.
  - ד. מיקומם הגיאוגרפי.
5. שעתיים אחרי שחיתת קורבן הפסח הוא מוצא מהסיר הענק, שלם, על קרבו ועל כרעיו, והנה מתברר שהוא פסול. על שום מה?
6. בהתאם לתשובה לשאלה הקודמת, הוקפד הפעם על צליית הקורבן בחומו של דופן התנור, וגם הפעם חלק ממנו פסול. מדוע?
7. קורבן חגיגה הוקרב ע"י באי בית המקדש לכבוד החג. מהו המקור ההלכתי לכך?
8. ביום טוב ראשון של חג המצות נכנס אדם למורתפו, מגלה בן, להפתעתו, כיכר לחם, ובכל זאת לא עבר על "בל יראה". הכיצד?
9. חובה לאכול מצה בפסח:
  - א. רק ביום הראשון.
  - ב. רק ביום הראשון והאחרון.
  - ג. בששת הימים הראשונים.
  - ד. בכל שבעת הימים.
10. המרור הנאכל בליל הסדר מוזהה כחסה. הכיצד, והרי החסה בודאי איננה מרידה ואולי אפילו מתוקה?
11. מה זה "משך תורא, קדש בכספא, פסל במדברא, שלח בוכרא"?

12. מה ידוע לך על העומר מהבחניות הבאות:
- א. הפירוש המילולי של מילה זו.
  - ב. מועד.
  - ג. מקום.
  - ד. מה עושים?
  - ה. מי עושה?
  - ו. מעמדו של היום.
  - ז. מהי "השפעתו" של היום הזה על שאר הימים?
13. "ספירת העומר" – הגדר את המושג.
14. שגיאות מי יבין: להלן "ציטוט" של פסוקים. בכל אחד מהם (פרט לאחדיו) הוגב שינוי אחד או יותר (ייתור, חיסור, שגיאות כתיב. אין הכוונה לכתוב חסר ומלא) – זהה אותו (או אותם)!
- שיר השירים (לשבת חול המועד)
- א. אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש בני אמי תחרו בי שִׁמְנִי נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי.
  - ב. אם לא תצאי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך על משכנות הרועים.
  - ג. הנך יפה דודי אף נעים אף ארצנו רעננה.
  - ד. קירותו בתינו ארזים רחייטנו (רהייטנו קרי) ברושים.
  - ה. כשוננה בין הקוצים כן רעיתי בין הבנות.
  - ו. כי הנה חחרף עבר הגשם חלף הלך לו.
  - ז. הניסנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו.
  - ח. הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצוארך שערך כעדר העזים שגלשו מהר כרמל.
  - ט. שניך כעדר הקבוצות שעלו מן הרחצה שְׁבֹלִם מתאימות וְשִׁבְלָה אין בהם.
  - י. כנחל שני שפתותיך ומדברך נאוה כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך.

- יא. עד שיפוח היום ונסו הטללים אלך לי אל הר המור ואל מעלה לבונה.
- יב. נפת תטפנה שפותותיך כלה בשר וחלב תחת לשונך וריח שלמתיך כריח לבנון.
- יג. נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלים עם כל ראשי בשמים.
- יד. מעין גנים באר מים חיים ונוללים מן לבנון.
- טו. דודי זך ואדום דגול מרבבה.
- טז. יפה את רעיתי כתרצה נאווה כירושלים אימה כמגדלות.
- יז. הסבי עיניך מנגדי שהם הדהימיני שערך כעדר העזים שגולשו מן הגלעד.
- יח. שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם מדהימות ושפלה אין בהם.
- יט. מי זאת עולה מן המדבר מתפרקת על דודה תחת התפוח עוררתך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך.

## שואל בהלכה

### בהלכות החג

1. "שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלוששים יום" (סימן תכט סעיף א) — מהו המקור להלכה זו?
  2. "מפני שיי"ב נשיאים הקריבו ביי"ב ימים וכל ימי הקרבן היה יו"ט שלו וע"פ וימי הפסח גופא ואסרו חג א"כ יצא רוב החודש בקדושה לפיכך עושין כולו קודש" (סימן תכט, משנה ברורה ז).
- איזו היא ההלכה שקיומה מנומק לעיל?

3. בדיקת חמץ יכול לבצע:
  - א. רק בעל הבית.
  - ב. רק בעל הבית או מישוה מבני הבית.
  - ג. שכיר שנשכר לשם כך.
  - ד. שום תשובה מהתשובות הנ"ל אינה נכונה.
4. המוצא חמץ בביתו בפסח:
  - א. אם בחג מצא — כופה עליו כלי, כדי שלא יעבור על הלאו של "ולא יראה לך חמץ".
  - ב. אם בחג מצא, כופה עליו כלי כדי שלא יבוא לאכול ממנו.
  - ג. אם בחול המועד מצא — כנ"ל.
  - ד. אם בחול המועד מצא — יוציאנו ויבערנו מיד.
5. עם הארץ אחד טען, שליהודי מותר להשאיל את בהמתו לגוי בפסח, גם אם ברור לו שהנ"ל יאכילנה חמץ, שהרי איסור חמץ אינו חל על בהמת היהודי.
 

מה היא תגובתך לטענתו?
6. אחרי הגעלת כלי במים רותחים נוהגים לשוטפו מיד במים קרים. מדוע?
7. אש"ל — ראשי תיבות אכילה שתייה לינה, דהיינו, הלינה היא בעקבות אכילה ושתייה.
 

מתי הלינה היא תנאי לאכילה, ומה פשר הדבר?
8. האם נתת את דעתך לעובדה, שבמצה אין טעם של מלח? מדוע?
9. מי, מלבד כבוד, מתענה בערב פסח ומדוע?

15. ציין "נכון" או "שגוי":  
מי ששואל אותו חבירו כמה ימי ספירה הערב, יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה.

16. בחוד"מ פסח נמכרו בשוק עגבניות טריות, בהשגחת הרבנות. הכיכד, והרי ב"חדש" האסור מן התורה קא עסקינן?!

17. "משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא". מה זה?

18. האם אומרים ברכת "שהחיינו" בקידוש ליל שביעי של פסח? נמק.

19. אלו ברכות בהבדלה אינן נאמרות במוצאי יום טוב ומדוע?

20. אדם מכר את חמצו כדת וכדין בערב פסח בשעה 8 בבוקר, ואף על פי כן יהיה החמץ אסור בהנאה לאחר הפסח, מחמת שמכרו לאחר זמן איסורו. הייתכן?

## התורה הכתובה והמסורה

עניני מסורה

1. שמות יב, כב: ולקחתם אגדת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר.  
אל המשקוף: חר מן ו' זוגין מן ג' ח' חד וחד על וחד ועל.  
יום א

10. קורבן פסח, שבשעת שחיטתו נמצא בתוכו עובר:  
א. העובר נשחט ונאכל גם הוא.  
ב. העובר נאכל אף ללא שחיטה.  
ג. העובר ירעה עד שיסתאב.  
ד. שום תשובה מהנ"ל אינה נכונה.

11. דינו של יהודי, שלא אכל מצה במשך כל ימי חול המועד פסח הוא:

- א. כרת.  
ב. מלקות.  
ג. מכת מרדות.  
ד. שום תשובה מהנ"ל אינה נכונה.

12. ביום טוב הראשון של החג מעלים לתורה:

- א. שבעה אנשים.  
ב. שישה אנשים.  
ג. חמישה אנשים.  
ד. שום תשובה מהנ"ל אינה נכונה.

13. ביום טוב הראשון של החג:

- א. קריאת התורה היא "שור או כשב" וכו', המפטיר הוא בפרשת "פנחס", וההפטרה בספר יהושע.  
ב. קריאת התורה היא "משכו וקחו לכם צאן", המפטיר בפרשת פנחס, וההפטרה בספר זכריה.  
ג. קריאת התורה היא "משכו וקחו לכם צאן", המפטיר בפרשת פנחס, וההפטרה בספר יהושע.  
ד. קריאת התורה היא "קדש לי כל בכור", המפטיר בפרשת פנחס, וההפטרה בישיעיהו.

14. מי הוא זה ש"הולך וסופר כל הלילה"?

2. יב, כט: ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה.  
בבית הבור: חד מן ה' זוגין חד נסיב ב' וחד לא נסיב ב'.

3. יב, נ: ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן כן עשו.  
את משה ואת אהרן: דבעניני מטעני.

יום ב — ראה השאלות לסוכות 10-1

יום ג  
4. שמות יג, ה: והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסני אשר נשבע לאבתך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה.  
הכנעני: כתמי"ס סימן.

5. יג, יא: והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתך ונתנה לך.  
לך: י"ד פסוק לך לך.

6. יג, וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה.  
וכל: י"א ריש ומצעות וכל.

יום ד  
7. שמות כב, כט: כן תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לו.  
ביום: מטעין ביד ספרי.

יום ה  
8. שמות לד, ו: ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת.  
רחום וחנון: ג'.

9. לד, יד: כי לא תשתחוה לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא הוא.  
אחר: ל' ריש רבתי.

יום ו  
10. במדבר ט, א: וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר.  
וידבר: י' חסר לאמר.

11. ט, ב: ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו.  
הפסח: ל' קמץ וכל אס"ף דכוי.

12. ט, ה: ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל.  
בראשון: ב' חסר בלי' וכ"ט מלין בטעם ב' בריש תיבות' ופזרין.

13. שמות יג, יז: ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושב מצרימה.  
בראתם: ג' ב' חס' וא' מ"ל אנ"ך.

14. שם יד, יג: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראייתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם.  
אשר ראייתם: ה' סבירין כאשר.

15. שם יד, כח: וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד.  
הבאים: בראש עמוד סימן ביה שמ"ו.

התורה הכתובה והמסורה

16. טו, ח: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהמת בלב ים.  
נזלים: ג' ב' מ"ו ומ"י ודין ח"ו ומ"י.

# שיר השירים

17. א, יא: תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף.  
נקדות: ח"ק ומ"ת.

18. א, יז: קרות בתינו ארזים רחיטנו (רהיטנו קרי) ברותים.  
רחיטנו: חד מן ר' כת' ח' וקר' ה.

19. ג, ד: כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחותי ולא ארפנו עד שהביאתי אל בית אמי ואל חדר הורתי.  
שהביאתי: ה בטע'.

20. ג, ט: אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון.  
אפריון: ל' מן א"ב.

21. ד, ט: לבבתי אחתי כלה ללבבתי באחד (באחת קרי) מעיניך באחד ענק מצורניך.  
באחד: חד מן ב' כת' כן וחד מן יא קר' ת בליש'.

22. ד, יא: נפת חטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמתך כריח לבנון.  
נפת: י"א ר"פ וס"פ נ.

23. ד, טו: מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון.  
מן לבנון: ל' מן ט"ו יחידאין.

24. ה, טז: חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים.  
וכלו: ב' אפס קצחו.

לשון לימודים

25. ג, ט: אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה לילדתה ראה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללנה.  
בה: ה' כתיב ה'.

26. ז, ח: צוארך כמגדל השן עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק.  
על שער: ל"ב זוגין מן ב"ב על.

27. ח, ג: שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני.  
ראשי: י"ד זוגין מן ב' בעניין. קדמא נסיב ל ותנייתא לא נסיב ל.

## לשון לימודים

ענייני לשון

1. "ליל הסדר": מהי המשמעות המילולית של המילה "סדר" בהקשרנו?
2. "כוס ראשון", "כוס שני", "גומרים עליו (= על הכוס) את ההלל": מה היא התשובה לשאלה המתבקשת מאליה לנוכח האזכורים הללו?
3. "...כל דכפין ייתי וייכול".  
במה שונה המשמעות המילולית של "דכפין" מזו המתקבלת ממשמעו של הניב?
4. "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".  
תפקידה התחבירי של "מה" הוא:  
א. נושא ב. נשוא ג. מושא ד. שום תשובה מהנ"ל אינה נכונה.

5. "הלילה הזה כולנו מסבין".

מהו בנינה ושורשה של "מסבין", ומה הקשר בין משמעותה לבין שורשה?

6. כנ"ל — מה יוצא דופן בצורה פועלית זו, וכיצד ניתן להסביר זאת?

7. יאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ וכו' (שמות יב, לט).

א. באיזו מידה נתקיימה באבותינו שבמצרים עצתה של מרי אנטואנט: "אם אין לחם יאכלו עוגות"?

ב. עיטוט הפסוק הנ"ל מכל:

i. פועל אחר ii. שני פעלים iii. שלושה פעלים

iv. ארבעה פעלים.

8. תן הסבר מילולי למילה "אפיקומן".

9. "מניית עשירית האופה" — מצא בעזרת מילים נרדפות את הצירוף המסתתר מאחורי מילים אלו.

10. "...ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצינים שם".  
האם עשוי הפסוק הזה לשמש אסמכתא לטענה, שהיהודים הם עם סגולה, המגלה מצינויות בכל חברה גויית שבה הוא חי?

11. בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז (מתוך ההלל, תהילים קיד, א)  
מילין "אבן שושן", בהגדרתו ל"לעז" ("בעל לשון זרה, מדבר בשפה זרה") איננו מזכיר את ראשי התיבות "לשון עם זר".  
מה דעתך על כך?

12. "...מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלה-ה-יעקב" (מתוך ההלל,

תהילים קיד, ז).

א. איזו מילה בפסוקנו נופלת קרבן, לעיתים מוזמנות,

להטעמה שגויה?

ב. מהי משמעותה של מילה זו?

13. "...ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו, ברוך

אתה ה' גאל ישראל".

איזו שאלה דקדוקית מתבקשת מניקוד גאל?

14. מהי תשובתך לשאלה זו?

15. החוט המשוּלש: מצא מילה משותפת לשלושת הבאות, ותקבל צירופי לשון מוכרים, שלפחות אחד מהם קשור לענייני דיומא.

א. העומר — דם — הנוצרים

ב. קרשיות — קרית — פרשיות

ג. ימיו — חודש — תל

ד. שלום — מוצאי — הגדול

ה. חצרות — תבשילין — תחומין

ו. ערש — השירים — ציפור

ז. מעיים — ברק — חורין

ח. עשירה — שמורה — מצווה

ט. אחרונים — שלנו — מגדל

י. תלמוד — בת — סוף

יא. פסח — עולה ויורד — ציבור

יב. אדום — שרף — המשומר

יג. ארץ — פסח — חושך

יד. מצרים — ערב — שני

טו. שלובים — יצא — הגעלה

טז. כוס — גביא — יד

יז. ערש — שירים — מעלות

- יח. נשמע — יפית — נשתנה  
 יט. ארבע — רוח — בית  
 כ. מעשר — חמישי — פסח

16. תן ביטוי לביטוי: לפניך משמעותם של ביטויים או צרפים שונים הקשורים לענייני דיומא, בתוספת מילה בסוגריים, שהיא חלק מהביטוי או מהצירוף המביע רעיון זה. תן ביטוי לביטוי, דהיינו, זהה את הביטוי או את הצירוף המתאים.  
 א. עלטה גמורה ומוחלטת (מצרים).  
 ב. משל לדבר שאינו קל כלל וכלל (יום סוף).  
 ג. תואר כבוד ללמדן בקי בתורה וחריף כאחד (סיני).  
 ד. כל מי שרוצה (כל).  
 ה. לילה של חוסר שינה (ליל).  
 ו. המצית הדבר, החלק התוסס והפעיל שבדבר, (עיסה).  
 ז. כינוי לתערובת של כל מיני דברים פחותים (ירקות).  
 ח. הוציא את כל כעסו על מישוהו, רגז מאד (חמה).  
 ט. מי שאינו פיקח במיוחד (חכם).

## השיר והשבח

### פיוטים

### יום ליבשה

1. יום לַיִבְשָׁה / נִהְפְּכוּ מַצּוּלִים  
 שִׁירָה תִּדְרָשָׁה / שִׁפְחוּ גְאוּלִּים.  
 יום פָּצַר נִכְפָּזֶיךָ / וְאַלֵּי נִחְמָדֶיךָ  
 וְלָךְ עוֹ יִסְדָּדֶיךָ / מִפִּי עוֹלָלִים.  
 5. הַטְפַּעֲתָ בְּתִרְמִית / רַגְלִי בַּת אֶגְמִית  
 וּפַעַמִּי שׁוֹלֵמִית / יָפוּ בְּנֻעָלִים.

10. וְתִלְשֵׁט פִּזְוִדִּים / כְּמִלְשֵׁט שְׂפָלִים.  
 תִּפְאִים עֲמֹד / בְּבָרִית חֻתְמָךְ  
 וּמִפְטֹן לְשִׁמְךָ / הִמָּה נְמוּלִים.  
 תִּרְאָה אֲתָתִם / לְכָל רֹאֵה אוֹתָם  
 וְעַל כְּנָפֵי כְסוּתָם / יַעֲשׂוּ גִדְלִים.  
 15. לְמִי זֹאת נִרְשָׁמֶת / הַכֶּר־נָא דְבַר אֲמַת  
 לְמִי הַחֲתָמֶת / וְהַפְתִּילִים.  
 וְשׁוֹב שְׁנִית לְקִדְשָׁה / וְאַל תוֹסֹף לְנִרְשָׁה  
 וְהַעֲלֶה אֹר שְׁמֶשָׁה / וְנָסוּ הָעֲלָלִים.  
 יְדִידִים רוֹמְמוֹךְ / בְּשִׁירָה קְדוּמוֹךְ  
 20. מִי כְמוֹכָה / אֲדוֹנֵי פְאֵלִים.

1. לפני כמה שנים בערך חובר השיר הזה?  
 שים לב, הקורא — סביר להניח שאתה מסוגל להשיב לשאלה זו על סמך התבוננות בשיר ומבלי להזדקק לספרות נוספת.  
 אם לא הגעת לתשובה, אל תתיאש ועבור לשאלה הבאה, העשויה לקדם אותך בדרך לתשובה הנכונה!  
 2. מי הוא מחבר היצירה?  
 3. באיזו שורה (או חלק משורה) מופיעים הרעיונות הבאים:  
 א. פנייה לקב"ה לגאול את עם ישראל גאולת עולם.  
 ב. עם ישראל שר "מי כמכה באלם ה'..." נטית ימין תבלעמו ארץ".  
 ג. בני ישראל שרו "אז ישיר" בעקבות קריעת ים סוף.  
 ד. הקב"ה נמה את המצרים בים, ואילו עם ישראל עבר אותו בשלום.

4. מתי מקובל לומר את הפיוט הזה ומדוע?
5. בחלק מעדות ישראל מושר הפיוט הזה בהודמנות חגיגית אחרת. מתי ועל שום מה?
6. הסבר את המונחים הבאים המופיעים בשיר בשורות 5-6: תרמית, בת ענמית, שולמית.

7. להלן קטעי פסוקים בתנ"ך ששימשו למשורר כתשתית לשירו. מצא בשיר את הקטעים המתאימים:
  - א. דברים לג, כו: אין כאל ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים.
  - ב. ישעיהו יז, ה: והיה כאשר קציר קמה וזרעו שבלים יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק רפאים.
  - ג. בראשית לח, כה: הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמות והפתילים והמטה האלה.
  - ד. דברים לב, לא: כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים.
  - ה. שיר השירים ז, א-ב: ... מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים, מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב וכו'.
  - ו. שיר השירים ב, יז: עד שיפוח היום ונסו העללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בחר.

## ריב בין מועד ושבת

להלן, כפרפרת, חידתו של ראב"ע "ריב בין מועד ושבת", והפעם ללא שאלה כלשהן.

- בין שבת ומועד מלחמה גרוכה  
 זה אומר פכה וזה אומר פכה,  
 אומר יום שביעי: אל קרא בשמי,  
 ובשמו פרבני, ומי כמוני, מי —  
 5 לבד אני מְכַבֵּד יום ענג לעמי,

ובין אל ובין פניו אני האות פְּעָמִי,  
 ומַעֲרָכֵת לַחֵם הַפָּנִים בְּיוֹמִי,  
 בְּהִתְחַבֵּר חֵדֶשׁ או מוֹעֵד עָמִי,  
 אֲנִי אֶהְיֶה תָמִיד הָרִאשׁוֹן בְּבִרְכָּה.

10 אָמַר חַג הַמַּצּוֹת אֲנִי סוּד הַיְּהוּדִים,  
 וְכִי נִשְׁשׂוּ מוֹמְתִים רַבִּים נִכְבְּדִים,  
 אֲדִי יֵאָדוּ חֲפָשִׁים בִּי זֶרַע יְדִידִים,  
 בְּזֹהֵב וּבְכֶסֶף וּבְמִינֵי מְגִדִים,  
 וְכָל הַשְּׁבָחוֹת גַּם כָּל הַמְּוֹלָדִים,  
 15 כָּלֵם הֵם זָכַר צֶאֱת מִבֵּית אֲבֹדִים,  
 לְזִכּוֹר בָּהֶם מֶה רָאוּ עַל כָּכָה.

וְיוֹם הַשְּׂבִיעִי הַשֵּׁבִי: אֲנִי קְדוֹשׁ תְּחִלָּה,  
 וְאִם חַג הַמַּצּוֹת הִיא יוֹם גְּאֻלָּה,  
 20 בְּחִפְזוֹ בְּדִדָּה הִלְכּוּ סְגָלָה,  
 וּבְדִלְחָם מִשְׁנֶה אֶל סוּדוֹ נָלָה,  
 וְלֹא הִבְאִישׁ הָמָן בְּיוֹמִי הַנִּפְלָא,  
 וְשִׁמְיָם וְאָרֶץ אֲלֵהִים בִּי כָלָה.

אָמַר חַג הַמַּצּוֹת לִי לֵיל שְׁמוּרִים,  
 וְלִי בּו שָׁה תָמִים לְכָל בְּתִי עֲבָרִים,  
 25 וְנִרְבְּנוּ הַשְּׁבֹת שְׁנִים לֹא יִתְרִים,  
 וְלִי הַמַּשָּׁה כְּבָשִׁים עִם שְׂבָעָה שְׁעִירִים,  
 גַּם שְׂבָעָה אֵילִים וְכַפְלִים פָּרִים,  
 וְזִמִּי זִמִּי שְׁמַחַה שְׂבָעָה נִבְחָרִים,  
 וּבְלִיל פֶּסַח אֲרַבֵּעַ פּוֹסוֹת בְּרָכָה.

30 בָּכוּ, יוֹם הַשְּׁבֹת בְּחָרִי אֶף עֲנֵה,  
 סִפְרֵי חַג הַמַּצּוֹת כְּבָשִׁי בְּשֹׁנֵה,  
 וְיִוְתֵר מִמָּאָה כְּבָשִׁי לִי לְמִנֵּה,  
 וּבִשְׁנֵת הָעֶבֶר אוֹסִיף עוֹד שְׁמוּנֵה,  
 וְכִי כָל שְׁבֹת תִּתְחַדֵּשׁ רְנִנֵה,  
 35 וּמִנוּחָה וְעֵגַל כְּבוֹד בִּי נִתְנֵה,  
 וְהִתְגַּל לֹא יָבוֹא עַד עֵת מְזֻמָּה,

## לחשוב מחשבות

### עניינים שבמחשבה

#### 1. שמות רבה כא, ד:

דבר אחר שומע תפלה א"ר יהודה בר שלום בש"ר אלעזר ב"ר אבא בא עני לומר דבר לפניו אינו שומע הימנו אם בא עשיר לומר דבר מיד הוא שומע ומקבלו אבל הקב"ה אינו כן אלא הכל שווים לפניו הנשים והעבדים והעניים והעשירים תדע לך שהרי משה רבן של כל הנביאים כתוב בו מה שכתב בעני במשה כתיב (תהלים צ) הפלה למשה איש האלקים בעני כתיב (שם קב) תפלה לפני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו זו תפלה וזו תפלה להודיעך שהכל שוין בתפלה לפני המקום תדע לך כשיצאו ישראל ממצרים רדף אחריהם פרעה שנא' ופרעה הקריב וכתוב ויצעקו אל ה' התחיל משה אף הוא מתפלל לפני המקום א"ל הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר התפללו בני ושמעתי תפלתן שנא' מה תצעק אלי.

א. השב במילה אחת: איזו תופעה חברתית שלילית,

הרווחת בין בני אדם, אינה קיימת אצל הקב"ה?

ב. מה מוכיחים שני הפסוקים מתהילים?

ג. במה מוציא הדרשן מידו פשוטו את תפילתו של משה

"מה תצעק אלי?"

2. שמות טו, כה: "ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו".  
רמב"ן, ד"ה שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו.

במרה נתן להם מקצת פרישיות של תורה שיתעסקו בהם שבת פרה אדומה ודינין ושם נסחו לעם לשון רש"י והיא דעת רבותינו ואני תמה למה לא פירש כאן החקים האלה והמשפטים ואמר וידבר ה' אל משה צו את בני ישראל כאשר אמר בפרשיות הנזכרות למעלה דברו אל כל עדת בני ישראל וגו' (לעיל יב, ג) וכן יעשה בכל המצות באהל מועד בערבות מואב ופסח מדבר ולשון רש"י שאמר פרישיות שיתעסקו בהם משמע שהודיעם

החקים ההם ולימד אותם עתיד הקב"ה לצוות אתכם בכך על הדרך שלמד אברהם אבינו את התורה והיה זה להרגיל במצות ולדעת אם יקבלו אותם בשמחה ובטוב לבב והוא הנסיון שאמר ושם נסחו והודיעם שעוד יצונו במצות זהו שאמר אם שמעו תשמע לקול ה' אלקיך והאזנת למצותיו אשר יצוה אותך בהם. ועל דרך הפשט כאשר החלו לבא במדבר הגדול והנורא וצמאון אשר אין מים שם להם במחיתם וצרכיהם מנהיגים אשר ינהיגו בהם עד בואם אל ארץ נושבת כי המנהיג יקרא חק בענין הטרפוני לחם חקי (משלי ל, ח) חקות שמים וארץ (ויקרא לג, כה) ויקרא משפט בהיותו משוער כהונן וכן כה עשה דוד וכה משפטו כל הימים (ש"א כז, יא) כמשפט הראשון אשר היית משקדו (בראשית מ, יג) וארמון על משפטו ישב (ירמיה ל, יח) על מדתו או שייסרם בחקי המדבר לסבול הרעב והצמא לקרוא בהם אל ה' לא דרך חלונה ומשפטים שיחיו בהם לאהוב איש את רעהו ולהתנהג בעצת חוקים והצנע לכת באהליהם בענין הנשים והילדים ושינהגו שלום עם הבאים במחנה למכור להם דבר ותוכחות מוסר שלא יהיו במחנות השוללים אשר יעשו כל תועבה ולא יתבוששו וכענין שצוה בתורה כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג, י) וכן ביהושע נאמר ויכרתו יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם (יהושע כד, כה) אינם חקי התורה והמשפטים אבל הנהגות ויישוב המדינות כגון תנאים שהתנה יהושע שהזכירו חכמים וכיוצא בהם.

ואמר שם נסחו להודיע כי הולכים בדרך הזה שאין שם מים והביאם אל מקום המים המרים לנסיון כמו שאמר ויער וירעיבך (דברים ח, ג) ולמען נסותך להטיבך באחריתך (שם ח, טז).

א.

מה מביא את רמב"ן למסקנה משלו בקשר לחכמי החק והמשפט שה' שם לעם ישראל?

ב.

לפי רש"י, אליבא דהרמב"ן, במה שונה שימת החק והמשפט בפסוקו מציווי על מצוות במקומות אחרים במדבר?

ג.

"ויאמר אם שמעו תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה וכו'" (פסוק כו) — בהתאם לפירושו של רש"י, במה שונה משמעות הכתוב בפסוק זה ממה שנראה במבט ראשון?

ד. מה הם תוכני "חק ומשפט", אליבא דהרמב"ן?  
ה. התוכל להדגים הנהגות שהנהיג יהושע בניסות בני ישראל לארץ, הנכללים אף הם במונחים "חק ומשפט"?

3. דהרימ טז, א: שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך כי בחדש האביב הוציאתיך את ישראל ממצרים לילה.  
רמב"ן, ד"ה מצות הרגלים:

מצות הרגלים מבוארת, כי כבר הזכירה, והנה בתורת כהנים הזכיר בה ענין הקרבנות, והקרבנות אשה לה' (ויקרא כג, ח), וכאן לא יזכרים כלל, אבל יזהיר את ישראל לעלות בהם אל המקום אשר יבחר ולשמוח לפניו. כי כאשר צוה שיהיה מעשר שני לפני ה', וכן הבכור ויאכלם שם במקום אשר יבחר ה', הוסיף לבאר כי עוד חייבין שיבואו כולם לפני ה' ויחוגו לפני בשלושה רגלים ולשמוח בשלמים שיקריבו לפניו.  
ולא הזכיר זמני חג המצות והסוכות באי זה יום יהיו, אך הזכיר חרישיהם דרך קצרה, שכבר הזכיר הכל שם.

א. לכמה שאלות רקע מתייחס הרמב"ן בפירושו?  
ב. "מצות הרגלים מבוארת כי כבר הזכירה".  
באלו פרשיות בתורה מאוזכרים שלושת הרגלים?  
ג. בחר את המושגים המתאימים מתוך הר"מ, וסדרם לפי סדר העניינים בפירושו של רבינו.  
שאלות הרקע הנ"ל מתייחסות ל:  
סמיכות פרשיות, סתירה, קושי דקדוקי, הקרבת קרבנות, תיארוך, מעשר שני, שלמים, חזרה.

4. שמות יד, יג: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום יש להמזה איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם התשובה כי המצרים היו אדונים לישראל וזה הדור היוצא

ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה.

הלא תראה כי עמלק בא בעם מועט לולי תפלת משה היה חולש את ישראל והשם לבדו שהוא עשה גדולות ולו נתכנו עלילות סבב שמתו כל העם היוצא ממצרים הזכרים כי אין בהם כח להלחם בכנענים עד שקם דור אחרי דור המדבר שלא ראו גלות והיתה להם נפש גבוהה כאשר הזכרתי בדברי משה בפ' ואלה שמות.

א. התוכל לציין במילה אחת את התכונה שבגינה לא הרהיבו שש מאות האלף להתקומם נגד המצרים?  
ב. מה הקשר — במידה מסוימת — בין הניב "מעז יצא מתוק" לבין חלק מדבריו של ראב"ע?  
ג. מהו המכנה המשותף בין דברי אבן עזרא הנ"ל לבין דבריו על רקעו ההסטורי של משה?

5. שמות יד, יט: "ויסע מלאך האלקים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמדם הענן מפניהם ויעמד מאחריהם".  
ראב"ע הארון, ד"ה ויסע מלאך האלקים:

זה היה קודם דבר אל בני ישראל ויסעו (לעיל פסוק טו) והנה פי' וכבר נסע וכבר הראיתיו רבים כזה ובעבור שאלה הג' פסוקים דבוקים זה עם זה וכל אחד יש בו ע"ב אותיות ע"כ מצאנו בספנים כתוב סימן סוד השם המפורש ולפי דעתי בעבור כי מספר השם הנכבד יעלה לע"ב אותיות כאשר אפרש בפ' כי תשא על כן כתוב ככה ובס' רזיאל הרוצה לעשות שאלת חלום יקרא בתחלת הלילה פסוק ויהי בשלשים שנה (יחזקאל א, א) כי הוא ע"ב אותיות.

א. אליבא דראב"ע, איזה סוג של זמן עבר בא לידי ביטוי בפועל "ויסע"?  
ב. האם ידועה לך גישתו של רש"י לעניין עקרוני זה?  
ג. באלו פסוקים יש ע"ב אותיות?  
ד. "...בעבור כי מספר השם הנכבד יעלה לע"ב אותיות" — הכיצד?

באחריתו. ולאחר הדור לא נצרך ללמוד השגחתו הפרטית שהרי ראו הכל בעין אבל לדורות המאוחרים שלא יהיו מרגישים השגחתו כ"כ ניצרך ללמדם אשר יהי מכ"מ לבו נכון בטוח אשר ברגע אחרון יחיש ה' עצה שלא ימות ברעב ובצמא כמו שהיה במרה ברגע אחרון נודע העץ הממתיק.

וזהו נסיון של הפשתן שהבאנו בשם המדרש כ"פ שהפשתן הטוב מכים אותו הרבה וכדי שייטב יותר אחר כך בזה הנסיון הוטב להם אחר"כ וכמו שסיים המקרא הנ"ל להיטבך באחריתך וזהו באמת טוב שלא ישוער.

- א. ציין בקיצור נמרץ, במה חרג הקב"ה מדרכו של מלך בשר ודם?
- ב. נסח ניסוח עקרוני, מדוע אכן עשה הקב"ה כן?
- ג. אילו פסוקים או מאמרי חז"ל הינם דומים, או זהים ברעיונם, לזה המובע על-ידי מפרשנו?
- ד. האם האימרה השגורה בצה"ל "קשה באימונים — קל בקרב" אכן הולמת לחלוטין את הרעיון המרכזי בדברי הנצי"ב?

8.

ברכות יב, א: "אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב שלא אמר אמת ויצב שחרית ואמת ואמונה ערבית ל ידי חובתו, שנאמר: 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך (תהילים צב, ג)'"

**הרב יצחק גליקמן, חג הפסח — חג המצות\*:**

נשאלתי מאחד מבני החבורה: איזה טעם יש אחרי השואה האיומה שפקדה אותנו, כשלנגד של ששת מיליונים מבני עמנו? ואם כשי ומלאכי השרת ביקשו לומר שירה, "אמר לי טובעים בים ואחם אומרים שירה לפני?" השאלה הזאת מופנית כלפי עצמנו: עם ודמעות ואחם אומרים שירה?

טורד

ספר שואה ותקומה, הוצאת ועד ביהמ"ז ז  
ס"ט-ע"א, חשכ"ו,

לחשוב

התשובות בעמ' 457

ה. ... "הרצה לעשות שאלת חלום יקרא בתחלת הלילה פסוק ויהי בשלשים שנה כי הוא ע"ב אותיות".  
הכיצד מתיישבת קביעה זו עם המציאות, לפיה כולל הפסוק הראשון בספר יחזקאל 74 אותיות ולא 72, כנאמר?

6.

שמות יד, כט: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם".

אזה"ח, ד"ה ובני ישראל הלכו וגו', באמצע דבריו:

וצא ולמד ממה שטעו המשוגעים ואמרו כי משה הי' יודע שעות שבו יתמעט הים וכו' והעביר ישראל באותו עת והמצרי' לא ידעו ונטבעו ומופת זה יסיר שגוין דעת זו כי הלכו ביבשה והמים חומה ב' סימנים אלו יעקרו הכחשת הנס והראה ה' לנטבעים.

א. לאיזו תופעת טבע מתכוונים "המשוגעים" בהתייחסם ל"שעות שבו יתמעט הים"?

ב. מה היא ההוכחה של אזה"ח כנגד "שגוין הדעת" שלהם?

ג. איזו הוכחה נוספת נגד "המשוגעים" רמזה בדברי רבנו?

ד. מדוע מתקף מפרשנו בשצף קצף את בעלי הדעה הזאת?

7.

שמות טו, כה: "ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו".

**העמק דבר, ד"ה שם שם לו חק ומשפט, באמצע דבריו:**

ונתן המקרא בזה שני טעמים על שלא הקדים הקב"ה להמתיק המים וכפי הראוי לדבר הכרחי והלא דרך מלך בוי"ד כשמוציא מחנהו במדבר מוכרח לשלוח אנשים לפניו להבין כל מחסור טרם בוא המחנה לשם כדי שלא יהי לבם נטבר בשעה הראשונה שיבואו ולא ימצאו מזון ומים אבל הקב"ה לא כן עשה.

ופירש ע"ז שני טעמים א' שם שם לו חק ומשפט מסר לת"ח שבהם דרכי החלמוד וכאשר יבואר ענין זה הטעם עוד במקרא הסמוך ב' ושם נסחו בשביל כל הדור רצה הקב"ה להרגילו בעסק פרנסה לדורות שלא יהא לבו נמוג כ"כ כשרואה מחסור בביתו וזה נקרא נסיון בס' דברים ח' ט"ז למען ענותך ולמען נסותך להיטבך

התשובות בעמ' 456-457

"שחרית וערבית, שבהן מזכירים מידת לילה ביום ("ויצר אור ובורא חושך") ומידת יום בלילה ("גולל אור מפני חושך").

חושבני שזוהו גם טעם השינוי שבין תורה שבכתב ותורה שבעל-פה בקריאת השם של חג הפסח, שבתורה שבכתב הוא נקרא בשם חג המצות ובתורה שבעל-פה בשם פסח — וכבר עמדו על שינוי זה גדולים וטובים — משום שבתורה שבכתב בכל מקום שמוזכר החג הוא מתייחס לתקופת השלוח של עם ישראל, בזמן שבית המקדש בנוי על תלו, ומשום כך התורה מדגישה את שם חג המצות, הבא להזכיר לנו את לחם העוני של מצרים, את ימי ענינו ומרודינו, ובחסידי ה' הוציאו מעבודת לחירות.

ואולם בתקופת החורבן ואחריה, כשעולם חשך בעדנו וחבמי התורה שבעל-פה ראו כי העננים הקודרים אשר כיסו את שמי חיינו לא כל כך מהר יחלופו (ורק בגלל זה הותר לכתוב את התורה שבעל-פה), קראו את שם החג על שם הפסח, שהוא סמל הגאולה והחירות...

א. באופן כללי, מהו המשותף ל: פרשת האזינו, פסוק

מסוים בתהילים, ברכת המזון?

ב. פרט!

ג. לאילו קטעים נוספים מהתפילה מפנה הכותב במגמה

לאמת את טיעונו?

ד. המושגים "חג המצות" ו"חג הפסח" — מה להם

ולענייננו?

9.

מכילתא, בא, יז: "והגדת לבנך" (שמות יג, ח) — שומע אני מראש חודש, תלמוד לומר: "ביום ההוא", אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום, תלמוד לומר: "בעבור זה" — בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך."

שם יח: "נמצאת אומר, ארבעה בנינים הם, אחד חכם ואחד

רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול."

הרב ר' זלמן סורוצקין: חג החינוך."

חג המצות הוא גם חג החינוך בישראל. כל השנה אדם טרוד

\* בתוך א. קריב, שבת ומועד בדרוש ובחסידות, הוצאת דביר, תל אביב תשכ"ו, עמ' 97-96.

ואמנם שאלה גדולה שאל, כי באמת קשה מאד לשימוש בעת הזאת, אבל בכל זאת הרי שמחת החג מצוה-עשה מן התורה, ואין אנו רשאים לפטור עצמנו מקיומה. והרי זו התכונה האפיינית לעמנו, שאין אנו נכנעים לשלטון הזמן ותהפוכותיו, ואף כשגזינו נחתים למכים ומורטים, רוחנו נשארת בת חורבן ואין לאויביו שליטה עלינו. ובזה הרי צפון סוד קיומנו, שאין הזמן שילט עלינו, רק אנו שולטים על הזמן.

על הכוח הנפלא הזה לשיר גם בעת שעוברת עלינו פרשת האזנים והפורעניות — הכוח הזה שבא לידי גילוי גם אצל קרבנות השואה, שהלכו למות כששירת "אני מאמין" בפיהם — נרמז לנו כבר בתורה. פרשת האזינו, המלאה דברי תוכחה ונבואות קשות על הפורעניות המיועדות לבוא על עם ישראל, נקראת בתורה שירה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). והיא נכתבת בתורה בצורה שירה.

ואולם אם בתורה בא הדבר רק ברמז, הרי הוא מכונן בבחירות בדברי נעים וזמירות ישראל: "חסד ומשפט אשירה" (תהלים קא, א), וכדברי חז"ל: "אם חסד — אשירה, ואם משפט — אשירה" (ברכות ס, ב). והכוח העל-טבעי הוא לוי השירה המקיים את נצחיותו של האורגניזם הלאומי שלנו.

וראה זה פלא: יש לנו בברכת המזון שתי ברכות, שנתקנו בתקופות המנוגדות זו לזו ניגוד קוטבי. האחת היא תקופת ההוד והזוהר של מלכות ישראל ביום הצלחתה — בימי דוד ושלמה, והשניה היא תקופת האסון הלאומי הגדול של חורבן ביתר. אחת מאלו הברכות היא בקשת רחמים על בנין ירושלים, והשניה היא ברכת הודיה — הטוב והמיטיב.

אם נשאל את מי-שהוא שיוגד לפי ההגיון הפשוט: איזו מאלו הברכות נתקנה בימי שלוח ואיזו בימי פורענות, בוודאי תהיה התשובה, שברכת הטוב והמיטיב נתקנה בימי דוד ושלמה וברכת הבקשה על בנין ירושלים — בימי חורבן ביתר. ואולם כשנעיין במקורות נראה, כי בדיוק להיפך הוא: דוד ושלמה הקנו בונה ירושלים, והטוב והמיטיב — ביבנה תקנה, "כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה" (ברכות מח, ב).

על יסוד שיווי-משקל רוחני זה, הנדרש מאתנו בחלופות ותמורות העתים: לא להסתנוור מברק קרני זוהר של אור הבוקר עד כדי שכחת אלוה-ממעל, ולהחזיק במעוז האמונה בחשכת הליל, יסוד לנו חכמינו מתקני התפילות את מטבע הברכות של קריאת שמע

בפרנסתו להביא טרף לביתו, ואין לו פנאי להסתכל בבניו לדעת מה מעשיהם ומה לימודיהם, והעיקר: לאן פניהם מועדות; וקבע לנו המקום בתורתו יום אחד בשנה, יום צאתנו ממצרים, שבו מחייבים אנו לראות גידולים שאנו מגדלים, לזהות על קנקנם ולדעת מה טיבם, ולהשפיע עליהם מקדושת החג. "והגדת לבן ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח).

ובארבעה מקומות הזהירה אותנו התורה לספר לבנינו את פרשת יציאת מצרים: א) "והיה כי יאמרו אליכם בנים, מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים" (שמות יב, כו-כז); ב) "והגדת לבן ביום ההוא..." (שם יג, ח); ג) "והיה כי ישאלך בן בן בןך לאמור מה זאת, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים..." (שם, יד); ד) "כי ישאלך בןך... ואמרת לבן עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה'..." (דברים י, כ-כא).

ולפיכך דרשו חז"ל, שקורא הדורות מראש ראה ארבעה בנים חלוקים זה מזה בדעותיהם ובכשרונותיהם בבתי ישראל: אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, ונפלאה היא בעינינו למה לא שנו חכמים, כדרכם תמיד, בלשון קצרה, לאמור: "יד בנים הם: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול", ולמה הוסיפו "אחד" בכל בן ובן?

ועולה ומתקבל על הדעת, ש"אחד" האמור כאן לא בא להראות את המספר, לאמור: ד' פעמים אחד הרי ארבעה, אלא משמעותו: בין, וכמו שאמרו (בבא קמא, מה) "אחד תם ואחד מועד חייב", והכוונה שבין תם ובין מועד שווים הם לענין דין זה, ולכוונה זו נאמר "אחד" גם במצות "והגדת לבןך", שהיא נהוגת בין בן חכם ובין בן רשע, בין שהבן הוא תם ובין שהוא אינו יודע לשאול — ככולם חייב האב לספק ולספר להם ביציאת מצרים כל אותו הלילה של פסח.

והאב המבקר את בניו בליל הפסח בבקרת רעה ערו, והמרבח לספר להם ביציאת מצרים, כדי להפיח בהם רוח אמונה ולהדריכם בדרך התורה והמצוות, ומצא ביניהם בן חכם, אל יאמר: בני זה אינו צריך לי ולתורתו, שהרי הוא יודע ומבין מעצמו: לא ולא! גם הוא צריך לאביו, גם עליו נאמר: "שאל אביו ויגיד", ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את

התורה צריכים אנו למסורה. וכל איש מישראל מחייב "לקבל עדות" ולשמוע מפי אביו, שהוא שמע מאביו ואביו מאביו עד דור היוצא ממצרים, כי עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים. והוא מצוו יעיד כזאת לבניו והם לבניהם עד דור אחרון.

ואם ימצא האב בין בניו רשע, אל יתיאש ממנו, לאמור: מה בצע כי אדבר אליו, והוא חכם בעיניו ממני, וכי אספר לו ביציאת מצרים, והוא אינו מאמין בסיפורי? — אל יאמר האב כך! שאף שאין דברי האב נשמעים לבן הרשע באותה שעה, שמורים הם בלבו (מדעתו או שלא מדעתו) ויעשו רושם לאחר זמן; ואולי יזכה לשוב אל אלקי אבותיו לעת זקנתו או לפני מותו. וטוב לבן — כל דהוא — להסב אל הסדר ולשמוע אביו מספר ביציאת מצרים. מתחיל בהתלהבות עם צורנו וגואלנו, ומוזה לו על גאולתנו ופדות נפשנו.

ואם בן בין הבנים הנמצאים בבתי ישראל הוא תם או שאינו יודע לשאול, אל יאמר אביו שלימוד התורה מסור רק לבעלי כשרון טוב, אל יאמר שאך לשוא ישחית את דבריו באוני כך זה, שאין בו דעה להבין אותם. אל יאמר מזאת! ומצוה על האב לספר ביציאת מצרים אפילו לקטנים ותמימים ולחמם אותם באור האמונה התמימה, החודרת גם אל נשמת הילד הריך או המוגבל בכשרונותיו.

ולדברים האלה נתכוונ חז"ל באמרו: "אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול", לומר לך. שמצוה על האב לספר ביציאת מצרים לכל בן שהוא, בין שהוא חכם, ובין שהוא רשע, ובין שהוא תם ובין שהוא אינו יודע לשאול, על כולם נאמר בתורה: "והגדת לבןך", ובכולם חייב האב לספק בחינוכם ובלימודם כל ימות השנה, ולבקרים ולבוחנם ולהדריכם בדרך האמונה והמצוה בליל הפסח.

- א. מה ה"נפקא מינה" העולה מהמשמעות הייחודית, שאותה מייחס המחבר למילה "אחד" ("אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול")?
- ב. מאיזו "הורא אמינא" מוטעית מנסה המחבר להצילנו?

## דברי חכמים וחידותם

### חידות בחירוים

1. וכי יכה איש את עין עבדו  
ועשה פסח לה'  
לא תאבה לו ולא תשמע אליו  
(ראב"ע)
2. ארבעה עמדו על הים:  
צור וציר וצאן וצר.  
צר הציק לצאן  
וצאן צעק לציר  
וציר צעק לצור  
וצור ציווה לציר  
צא וחלץ צאני מיד צר!  
(ראב"ע)
3. שמיני שמיני – שמיני שמונה.
4. לאחר שנות ניסיון רבות מוכרת לנו הגישה:  
"מאחרי כל גבר מצליח עומדת אישה".  
על אף האמור בקע איש את המים  
מבלעדי רעייתו – והיה הדבר ביציאת מצרים.
5. שיטת ה"סמור", "יהיה פסדר", מאפיינת את הצבר  
ברגע האחרון מנסה הוא לאלתר, הגברבר.  
בליל הסדר, בזמן המקדש,  
מיוחדענו הנ"ל את הסאה גדש.  
ברגע האחרון נכנס אל החדר  
אך לאמיתו של דבר, לא היה פסדר:  
שכח הוא לקיים דין ידוע  
ויצא משם בוש ונכלם – התדע מדוע?

6. חשוב, נקלה, עשיר וְרַשׁ  
גבוה, נמוך, אלוף, טר"ש.  
ניגודים כאלה ישנם בתחום הגסטרונומי,  
בליל הסדר ההבדל הוא אסטרונומי.
7. ראש שמי באמצע שמי,  
אמצע שמי בראש שמי,  
וסוף שמי חצי סוף שמי.

## לחכימא ברמיזא

### אתגרים לשוניים

כללות: בשאלות רבות רמזות התשובות בשיכול אותיות.

1. תאכל אותם בתנאי שלא תצום.
2. מריבות כשרות לפסח.
3. ככרו של הזקן איננה כיכר לחם, אלא שילוב של שני מרכיבים.
4. לחם עוני מותר במשמעו ואסור לשיטה מסויימת.
5. אם תחזור אחריה כדי לאכול הרבה ממנה, אתה בצרות.
6. אם אכלת כשיעורו, זכית במצודה.

לחכימא ברמיזא

18. מצה

19. פסח חמץ

20. פסח פסח פסח פסח פסח.

21. התלמידים פנו בנימוס לרבותיהם שישבו בצומת.

22. מר המים ביאור הגיע לקו אדום.

23. הסובלים מהם התגרדו, אך לא הפכו נכים.

24. מה בער? מדוע אתה קופץ כנשך נחש?

25. האיש אשר בדר את מקנהו סבל ממנו.

26. מי ינחש מתי המכה הבאה?

27. לכל אחד מהם יש אברה.

28. "ענני" לחם.

התשובות בעמ' 461

7. בעל חיים אגדי, יחיד במינו.

8. תן הנשמה בתחילת הסדר, ואז יתיחסו אליך.

9. ספרך עוסק בגידול ירקות.

10. הנזולים בילו את הלילה בשינה.

11. משותף, לפי ראב"ע, לסוכות ולפסח.

12. אם ינהג כמו דגים מבולבלים, יקיים מצווה זו.

13. קרקעית הנחל והאוכל המיוחד במדבר הם המנה האחרונה.

14. נכדו של רש"י "מת" להיות הבן המושלם.

15. המנהג הזה אינו נפוץ בדרום.

16. חצי ממנו מיועד לאפיקומן.

17. שבת שבת שבת שבת שבת.

התשובות בעמ' 461-460

40. עומר אחד, שני עומרים, שלשה עומרים...  
□□□□□□□□
41. קשרו את העולה לרגל המוסלמי למימוזה.  
□□□□□□□□
42. שמענו, שרביעיית נשותיו של משה נקראו לסדר.  
□□□□□□□□
43. חיפוש ראשים מבלבלים של צוות חקירה מיוחד בליל י"ד בניסן.  
□□□□□□□□
44. המזל שלה בה"א הידיעה שקוראים אותה לסדר.  
□□□□□□□□
45. הכשרה לפסח באמצעים דוחים.  
□□□□□□□□
46. חג עממי שבו משתתפים המונים.  
□□□□□□□□
47. אילנה א: "מזל טוב".  
אילנה ב: "תזכו למצוות".  
אילנה ג: "יברכך ה'".  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□
48. בלבול של נתוחים כהונה לשבת.  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□
49. מאפשר להכין יין לשבת.  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□

29. האיש אשר שכח מכה זו היה כנראה עיוור.  
□□□□□□□□
30. מצה הנאכלת בכמות של משורה.  
□□□□□□□□
31. מצה שנאפתה לאחר שעירה עליה מישוהו מי פירות.  
□□□□□□□□
32. ילד הסובל מאימו העצבנית, הלחוצה בעבודות לכבוד החג.  
□□□□□□□□
33. לימוד ערב בישיבה, וקיום הטכס אור לט"ו.  
□□□□□□□□
34. מה שהיה עושה רבי יוסף קארו בליל הסדר.  
□□□□□□□□
35. רתח על הזקן.  
□□□□□□□□
36. אילו דיון כזה היה נערך, היו מסתפקים ב-15 סעיפים.  
□□□□□□□□
37. ? 1.  
□□□□□□□□
38. מה מה מה מה מה.  
מה.  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□
39. הדקיפך מלחם עוני.  
□□□□□□□□  
□□□□□□□□

28. מ — חייבים להיאכל בליל הסדר.
29. מ — צומת באיזור בני ברק.
30. ז — המקל מפחד ממנו.
31. ס — מצווה בין פסח לשבועות.
32. ע — "בלבול מאכלים".
33. ע — מצה בלתי ענייה.
34. פ — פתח אישכנו? ...
35. צ — אופן ההכנה של קורבן פסח.
36. צ — מוחבא באזימוט אפס.
37. צ — נעדרה מאירוע קריעת ים סוף.
38. ק — צדקה סמוך לפסח.
39. ק — האשכנזים נוהגים שלא לאוכלן בפסח.
40. ק — חלק מהשאלות קשות לפתירה כ... .
41. ר — בן לא כל כך נחמד.
42. ש — נאמרת ע"י האשכנזים בשבת חול המועד.
43. ש — סוג של לילה.
44. ש — אי אפשר ליחס תכונה זו לחידונואי.
45. ש — צמח המובא ל"עומר".
46. ש — גילו של משה בעת יציאת מצרים.
47. ת — בן פתו של רש"י משמש גם כבן.
48. ת — אין מקריבים אותה בערב פסח.
49. ת — הסיבה להקדמת ברכת "המוציא" לברכת "אכילת מצה".

## מאל"ף עד תי"ו

### חידון אלפביתי

1. א — חייבים בשתייתן.
2. א — שני זוגות של שאלות.
3. א — הוא גדול!
4. ב — פעולה המבוצעת ערב לפני ליל הסדר.
5. ב — עיר בארץ המוזכרת בהגדה.
6. ג — יש אחד כזה.
7. ג — "סיים את השבח".
8. ג — בעל ההגדה פתח בה.
9. ד — מספיק לנו!
10. ד — סימניו של רבי יהודה.
11. ה — יש שניים כאלה — חצי ושלם.
12. ה — זה מגעיל, אבל זוהי ההלכה!
13. ה — אמירה מיוחדת לליל הסדר.
14. ו — ההבטחה שבזכותה ניצלנו לאורך הדורות.
15. ז — מועד יציאתנו מעבדות לחרות.
16. ז — חלק מקורבן פסח.
17. ח — אחד מארבעה.
18. ח — ריחמה על הירק.
19. ט — תפילה הנאמרת ביום א של פסח.
20. י — אחד מסימניהם של שלבי ליל הסדר.
21. כ — "מקצועי" של הלל.
22. כ — מי שרעב.
23. ל — היו שניים כאלה.
24. ל — רצה "לכסח" עד השורש.
25. ל — תחילת הפסוק הראשון בפרק מתוך ההלל השלם.
26. מ — סופרים ארבעים ותשעה יום.
27. מ — מדוע יש חריג?